

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาภูมิปัญญาผ้าทอพื้นบ้าน สู่นวัตกรรมชุมชน ตามแนวทางเศรษฐกิจสร้างสรรค์ กรณีศึกษาชุมชนชาวบรู บ้านท่าล้ง ตำบลห้วยไผ่ อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี¹

รังสรรค์ นัยพรม

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี
E-mail: rangsanpao@gmail.com

วันที่รับบทความ: 4 สิงหาคม 2563

วันที่รับบทความ: 6 ตุลาคม 2563

วันที่รับบทความ: 17 ตุลาคม 2564

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาภูมิปัญญาผ้าทอพื้นบ้านของชาวบรู บ้านท่าล้ง ตำบลห้วยไผ่ อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี และเพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนานวัตกรรมจากผ้าทอพื้นบ้านของชาวบรู การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้แนวคิดหลักคือ เศรษฐกิจสร้างสรรค์ ซึ่งผู้วิจัยเลือกใช้เครื่องมือในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก แบบบันทึกการสังเกตแบบมีส่วนร่วม และไม่มีส่วนร่วมเพื่อเก็บข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมายในการวิจัยคือ ประชาชนชาวบ้าน ผู้นำชุมชน และกลุ่มอาชีพผ้าทอพื้นบ้าน จำนวน 20 คน ผลการศึกษาพบว่า ด้านกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาภูมิปัญญาผ้าทอพื้นบ้านของชาวบรูบ้านท่าล้ง พบกระบวนการมีส่วนร่วม 5 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การสำรวจภูมิปัญญา ผ้าทอพื้นบ้าน 2) การจัดเวทีชุมชนเพื่อระดมความคิดเห็น 3) การจัดอบรมเพื่อพัฒนาทักษะการเย็บผ้าให้กับคนในชุมชน 4) การมีส่วนร่วมกับชุมชนในการผลิตนวัตกรรมจากผ้าทอไทยบรู และ 5) การจัดเวทีคืนความรู้สู่ชุมชน ด้านแนวทางการพัฒนานวัตกรรมจากผ้าทอพื้นบ้านของชาวบรูบ้านท่าล้งมีแนวทางในการพัฒนาผ้าทอ 3 ลักษณะ คือ 1) การจัดสรรอุปกรณ์เพื่อเพิ่มกำลังการผลิตให้ได้ผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพ 2) การจัดหาวิทยากรเพื่ออบรมการใช้จักรอุตสาหกรรมในการเย็บผ้าและการแปรรูปผลิตภัณฑ์ผ้าทอพื้นบ้านให้มีความหลากหลายภายใต้แนวทางเศรษฐกิจสร้างสรรค์ และ 3) การสร้างผลิตภัณฑ์ต้นแบบจากผ้าทอพื้นบ้านที่คงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ของชาวไทยบรู 2 กลุ่ม ได้แก่ ผลิตภัณฑ์ประเภทหมวกมี 3 แบบ คือ หมวกทรงบังเกิด หมวกทรงทิวลิป และหมวกทรงดอกไม้ ส่วนผลิตภัณฑ์ประเภทกระเป๋า มี 3 แบบ ได้แก่ กระเป๋าผ้าทรงกลม กระเป๋าผ้าทรงรีและกระเป๋าผ้าทรงเหลี่ยม

คำสำคัญ: การมีส่วนร่วม ภูมิปัญญาผ้าทอพื้นบ้าน นวัตกรรมชุมชน แนวทางเศรษฐกิจสร้างสรรค์ชุมชนชาวบรู

¹ บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาภูมิปัญญาผ้าทอพื้นบ้านสู่นวัตกรรมชุมชนตามแนวทางเศรษฐกิจสร้างสรรค์ กรณีศึกษาชุมชนชาวบรู บ้านท่าล้ง ตำบลห้วยไผ่ อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี” ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี ประจำปีงบประมาณ 2562.

The Community's Participation in the Development of the Traditional Cloth Weaving Wisdom for Communal Innovation according to the Creative Economy: A Case Study of the Bru Community of Ban Talong, Tambon Huaypai of Khong Chiam, Ubon Ratchathani Province

Rangsan Naiprom

Thai Language Program, Faculty of Humanities and Social Sciences,

Ubon Ratchathani Rajabhat University

E-mail: rangsanpao@gmail.com

Received: August 4, 2022

Revised: October 6, 2022

Accepted: October 17, 2022

Abstract

The research aimed to study the community's participation in developing traditional cloth-weaving wisdom of Ban Talong's Bru people of Tambon Huaypai in Khong Chiam district, Ubon Ratchathani and explore the guidelines for the development of the cloth-weaving innovation of the people under study. The work was qualitative research and employed the concepts derived from creative economy. The research instruments included an in-depth interview and a participatory and non-participatory interview record. Twenty target groups used in the research were the folk scholars, the community leaders and the traditional cloth weaving group. The research findings were as follows. Concerning the community's participation in developing the traditional cloth-weaving wisdom of the Bru group of Ban Talong, it was found that the participation process could be categorized into five steps: 1) surveying the cloth-weaving traditions, 2) organizing the public forum to obtain relevant ideas, 3) training on the weaving and sewing skills for the locals, 4) the community's participation in producing an innovation related to the Bru group's cloth weaving knowledge, and 5) the forum to return local knowledge to the community. As regards the guidelines for the development of the innovation related to the traditional cloth weaving of the Bru residents of Ban Talong, the guidelines were divided into three ways: 1) providing more equipment and tools to increase the production potential and quality products, 2) training on the industrial sewing machine skills, and on producing and processing the traditional cloths into a variety

of products under the guidelines of the creative economy and 3) making the model products from the traditional woven cloths to maintain the identity of the Bru people. The products were divided into two types. One was the hat products which were tulip-shaped and flower-shaped. The other was the bag products, which had circular, elongated and square shapes.

Keywords: Participation, Traditional Cloth Weaving Wisdom, Communal Innovation, Creative Economy, The Community of the Bru People

บทนำ

แม่น้ำโขงเป็นดินแดนที่มีความหลากหลายทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ดังจะเห็นได้จากมีกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ซึ่งแสดงให้เห็นว่าดินแดนนี้มีอารยธรรมอย่างยาวนาน ดังที่ชาวนิวทีย์ เกษตรศิริ (2553) ได้กล่าวถึงพหุลักษณะและความหลากหลายของแม่น้ำโขงว่า เป็นพื้นที่แห่งพหุลักษณะทางชาติพันธุ์ ภาษา และวัฒนธรรม ทั้งยังมี “คนตัวเล็กตัวน้อย” ที่ส่วนใหญ่กินอยู่อย่างยากจนและมีลักษณะสังคมดั้งเดิมตามประเพณี ด้วยความหลากหลายทางชาติพันธุ์จึงสะท้อนให้เห็นความหลากหลายทางชีวภาพของภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือในอีกทางหนึ่งด้วย

ทั้งนี้ในบรรดากลุ่มชนที่อาศัยอยู่บริเวณสองฝากฝั่งแม่น้ำโขงนั้น กลุ่มชาติพันธุ์บรูจัดได้ว่าเป็นอีกกลุ่มหนึ่งที่ตั้งรกรากในภูมิภาคนี้วัฒนธรรมริมแม่น้ำมาอย่างยาวนาน ชาวบรูพูดภาษาตระกูลมอญ-เขมร เดิมอาศัยอยู่ตามป่าเขาลำเนาไพรกระจายอยู่ทางแถบเทือกเขาตามเขตแดนทางใต้ของลาวในแขวงสะหวันนะเขตและจำปาสัก นอกจากนี้ยังพบอีกที่บริเวณชายแดนลาว-เวียดนามที่เมืองตรังเกว ต่อมาได้มีการโยกย้ายลงมากระจายตัวอาศัยอยู่ในกลุ่มชนต่าง ๆ ของลาวแต่ถูกเกณฑ์ไปใช้แรงงาน เมื่อครั้งที่ฝรั่งเศสเข้ามาครอบครองประเทศกลุ่มลาวจึงเรียกคนกลุ่มนี้ว่า “ซา” ซึ่งหมายถึง “ข้าทาส” หรือ “ซี้ซ่า” เป็นคำที่สร้างความน้อยเนื้อต่ำใจ แสดงถึงความไม่เท่าเทียมกันระหว่างกลุ่มชน ดังที่อิชฎ์ ปักกันต์ธร (2550) ได้กล่าวถึงชาวบรูว่าในห้วงเวลาที่ประเทศทางตะวันตกเข้ามาล่าอาณานิคม ประเทศฝรั่งเศสได้เข้ามายึดอำนาจในการปกครองประเทศลาวและมีการเกณฑ์เอาประชาชนของลาวไปใช้แรงงาน ชาวบรูก็เป็นหนึ่งในนั้น การถูกกดขี่ทำให้สิทธิเสรีภาพของกลุ่มชนหายไปและยากที่จะดำเนินชีวิตได้ตามปกติเช่นเดิม แต่ชาวบรูก็ยังคงปฏิบัติตามครรลองของตนเช่นเดิม ทำให้ขัดต่อฝรั่งเศส ทางฝรั่งเศสจึงได้มีการกดขี่และการลงโทษทัณฑ์ที่รุนแรงมากขึ้น ทำให้ชาวบรูหลายกลุ่มคนได้ตัดสินใจอพยพย้ายถิ่นฐานกระจายตัวไปในพื้นที่ต่าง ๆ รวมทั้งพื้นที่ประเทศไทยในช่วงประมาณปี พ.ศ. 2457

การเข้ามาของชาวยุโรปนั้นขึ้นอยู่กับถิ่นฐานในขณะนั้นว่าอยู่ที่ใด ชาวยุโรปจะแบ่งออกเป็น 2 สาย ได้แก่ สายแรก ชาวยุโรปที่อาศัยอยู่ในแขวงสะหวันนะเขตได้อพยพมาขึ้นฝั่งแม่น้ำโขงที่จังหวัดนครพนม จากนั้นอพยพเคลื่อนย้ายลงมาสู่หมู่บ้านดงหลวง และกระจายเข้าสู่อำเภอดงหลวงจังหวัดมุกดาหารในที่สุด เมื่อมีประชากรมากขึ้น ประชาชนส่วนหนึ่งจึงอพยพโยกย้ายเพื่อหาที่อยู่ใหม่ ต่อมาได้อพยพเข้าสู่อำเภอโซ่พิสัย จังหวัดหนองคายและเลยลงมาที่บ้านโพธิ์ และสายที่สองชาวยุโรปที่อาศัยอยู่ในเมืองจำปาสัก ได้มีการลักลอบออกมาตามแนวแม่น้ำโขงจนเข้าสู่หมู่บ้านเวินบีกและบ้านท่าล้งอำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานีในปัจจุบัน

วิถีของชาวยุโรปเริ่มแรกเป็นวิถีชีวิตที่เชื่อมโยงกับธรรมชาติ เพราะในอดีตที่ผ่านมาชาวยุโรปได้อาศัยอยู่ตามเขตภูเขาและป่าดงทำให้วิถีชีวิตแตกต่างจากผู้คนในพื้นที่ราบแพ่ง พึ่งป่า (การสื่อสารส่วนบุคคล, 15 ธันวาคม 2561) ได้กล่าวถึงสภาพการดำรงชีวิตของชาวยุโรปในอดีตว่า พื้นที่ต่าง ๆ จะเต็มไปด้วยพื้นที่ป่า ภูเขา และลำห้วย การดำรงชีวิตจึงเป็นการทำเพื่อยังชีพมากกว่าที่จะทำเป็นอาชีพหลัก ที่นาผืนเล็ก ๆ ที่ซุกซ่อนตัวอยู่ในที่ว่างระหว่างเชิงเขาหรือที่ราบขนาดเล็ก พืชพันธุ์จึงต้องเป็นพันธุ์พืชที่ทนทานต่อสภาพพื้นที่และสภาพอากาศ ข้อจำกัดต่าง ๆ ได้ทำให้ชาวยุโรปมีความสัมพันธ์แนบแน่นกับป่า และลำห้วยซึ่งมีความผูกพันและจำเป็นต่อการดำรงชีวิต ขณะที่สุนทร วรหาร และมานิตย์ โศกค้อ (2557) ได้กล่าวถึงชาวยุโรปในด้านวิถีการดำรงชีวิตว่า ชาวยุโรปมีระบบชีวิตที่สัมพันธ์กับธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมได้บ่มเพาะให้ชาวยุโรปได้รู้จักที่จะใช้ประโยชน์จากผลผลิตทางธรรมชาติดังนั้น ปัจจัย 4 คือ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค ที่ใช้ในการดำรงชีวิตพื้นฐานจึงพึ่งพาธรรมชาติเป็นหลัก จึงเกิดเป็นภูมิปัญญาในการดำเนินชีวิตหลายแขนงสืบต่อถ่ายทอดสู่รุ่นลูกหลาน

ปัจจุบันชุมชนชาวยุโรปบ้านท่าล้งและบ้านเวินบีกมีโครงการพัฒนาโดยภาครัฐ มีการจัดระบบสาธารณสุขโรคพื้นฐาน มีส่วนราชการท้องถิ่น วัด และโรงเรียน ส่วนด้านสาธารณสุขนั้นยังคงต้องเดินทางไปรักษาที่โรงพยาบาลชุมชนประจำตำบล ด้วยความพัฒนาของชุมชน ทำให้ความเป็นสมัยใหม่เข้ามาแทนที่วิถีดั้งเดิม รวมทั้งภูมิปัญญาผ้าทอพื้นบ้านได้หายไปประยะหนึ่ง จากนั้นได้มีหน่วยงานจากนิคมสร้างตนเองลำโดมน้อยได้เข้ามาร่วมฟื้นฟูภูมิปัญญาผ้าทอพื้นเมืองของชาวยุโรปอีกครั้ง ชาวบ้านในชุมชนจึงได้รวมตัวกันก่อตั้งกลุ่มทอผ้าพื้นบ้านไทยบุรีขึ้นมา เพื่อเป็นการส่งเสริมให้ชาวบ้านได้เริ่มการฟื้นฟูการทอผ้าไทยบุรีขึ้นอีกครั้งหนึ่ง โดยพ่อใหญ่วอน พึ่งป่า (การสื่อสารส่วนบุคคล, 15 ธันวาคม 2561) ปรารชณ์ชาวยุโรป อายุ 75 ปี ได้บอกเล่าถึงภูมิปัญญาการทอผ้าของชาวยุโรปว่า “ชาวยุโรปเป็นคนภูเขา มีภูมิปัญญาในการทอผ้ามาอย่างยาวนาน แต่ช่วงหลังนี้ชาวยุโรปเริ่มออกไปสู่

สังคมภายนอกมากยิ่งขึ้น ไปทำงานต่างจังหวัด หรืออยู่กรุงเทพฯ จึงนำเอาเสื้อผ้าสมัยใหม่ เข้ามาในชุมชนมากขึ้น การทอผ้าก็ได้รับความนิยมน้อยลงแทบหาดูได้ยาก” เช่นเดียวกันนี้ สอดคล้องกับคำบอกเล่าของที่ระเกียรติ แก้วใส (การสื่อสารส่วนบุคคล, 15 ธันวาคม 2561) ผู้ใหญ่บ้านท่าลั้งที่กล่าวว่า “ชาวบรูบ้านท่าลั้งแม่จะเป็นหมู่บ้านเล็ก ๆ ริมฝั่งแม่น้ำโขง อยู่ใต้ผาแต้มอันเป็นแหล่งประวัติศาสตร์และการท่องเที่ยวที่สำคัญ นักท่องเที่ยวจำนวน ไม่น้อยสนใจเข้ามาศึกษาวัฒนธรรมบรู บางกลุ่มมีการเข้ามาพักในโฮมสเตย์ แต่สิ่งที่น่าเสียดายชาวบ้านยังไม่ค่อยมีผลิตภัณฑ์ของชุมชนที่เป็นของที่ระลึกเพื่อจำหน่าย ให้กับนักท่องเที่ยวเลย มีเพียงของป่า หน่อไม้ ผักสด ปลาสดที่หาได้แต่ก็ไม่เป็นที่นิยมของ นักท่องเที่ยวมากนัก” เมื่อเป็นเช่นนี้จึงสะท้อนให้เห็นว่า ภูมิปัญญาที่ชาวบรูมีนั้นถือว่าเป็น รากฐานทางทรัพยากรที่มีอยู่ หากแต่ยังขาดการนำเอามาปรับใช้เพื่อสร้างเสริมรายได้ให้กับ ครอบครัวและชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม

จากการทบทวนวรรณกรรม ได้ปรากฏงานศึกษาสำคัญเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์บรู อาทิ การศึกษาความเป็นชุมชนชาวบรูในมิติเรื่องเล่าที่สัมพันธ์กับประวัติศาสตร์ ในงานศึกษา ของ กอบชัย รัฐอุบล และมานิตย์ โศกค้อ (2560) เรื่อง “เรื่องเล่าประวัติศาสตร์ท้องถิ่นกับ การสร้างพลังชุมชนชาวบรูบ้านท่าลั้งและบ้านเวินบึก อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี” ขณะทำงานศึกษาว่าด้วยวิถีชีวิตในเชิงชาติพันธุ์ ปรากฏในงานศึกษาของ จิตรกร โพธิ์งาม (2536) ได้ศึกษา “โลกทัศน์ชาวบรู บ้านเวินบึก อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี” ส่วนงานศึกษาในมิติประเพณีพิธีกรรม ปรากฏในงานของยุพา อุทามนตรี (2539) เรื่อง “ประเพณีพิธีกรรมของชาวบรู บ้านเวินบึก อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี” ด้านงานศึกษาในมิติอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ ปรากฏในงานของ สมใจ ศรีหล้า (2550) ศึกษาเรื่อง “กลุ่มชาติพันธุ์ชา-บรู: การสร้างและการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์” นอกจากนี้ยังปรากฏ งานศึกษาในมิติชาติพันธุ์ข้ามพรมแดนรัฐชาติในงานของพนัส ดอกบัว (2552) ศึกษาเรื่อง “เครือข่ายข้ามแดนรัฐชาติของกลุ่มชาติพันธุ์บรู บ้านท่าลั้ง อำเภอโขงเจียม จังหวัด อุบลราชธานี” เป็นต้น จากการทบทวนงานวิจัยข้างต้นทำให้เห็นว่ายังไม่ปรากฏงานศึกษา ว่าด้วยภูมิปัญญาผ้าทอพื้นบ้านในเชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในกลุ่มชาติพันธุ์บรูอย่างเด่นชัด อันนำมาสู่การตั้งโจทย์วิจัยในครั้งนี้

ดังนั้นผู้วิจัยจึงเห็นว่า หากมีการนำเอาองค์ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาเกี่ยวกับผ้าทอ พื้นบ้านของชาวบรูมาพัฒนาต่อยอดให้เป็นนวัตกรรมของชุมชน เป็นสินค้าที่วางจำหน่ายให้ กับกลุ่มนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาในชุมชนเป็นจำนวนมาก ก็น่าจะเป็นการเสริมรายได้ ให้กับคนในชุมชนได้อีกทางหนึ่ง การวิจัยในครั้งนี้นอกจากจะศึกษาบริบทชุมชนชาวบรู บ้านท่าลั้งแล้วยังเน้นศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาภูมิปัญญาผ้าทอพื้นบ้าน

ตามแนวทางเศรษฐกิจสร้างสรรค์ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของกลุ่มชนอย่างยั่งยืน ที่มุ่งสร้างนวัตกรรมจากภูมิปัญญาของชุมชน โดยใช้กระบวนการวิจัยอย่างมีส่วนร่วม การวิจัยในครั้งนี้จึงเป็นการวิจัยที่บูรณาการจากหลายศาสตร์สาขา ทั้งที่เป็นศาสตร์ การวิจัยแบบมีส่วนร่วม การวิจัยทางคติชนวิทยา การวิจัยทางการออกแบบผลิตภัณฑ์ ตลอดจนการวิจัยที่นำเอาศาสตร์ของเศรษฐกิจสร้างสรรค์เข้ามาร่วมด้วย งานวิจัยนี้ จึงถือได้ว่าเป็นการปรับประยุกต์ใช้องค์ความรู้ทางการวิจัยเพื่อตอบสนองความต้องการของ ชุมชนท้องถิ่นเพื่อให้เกิดความมั่นคงและยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาภูมิปัญญาผ้าทอ พื้นบ้านของชาวยุ บ้านท่าล้ง ตำบลห้วยไผ่ อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี
2. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนานวัตกรรมจากผ้าทอพื้นบ้านของชาวยุ บ้านท่าล้ง ตำบลห้วยไผ่ อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี

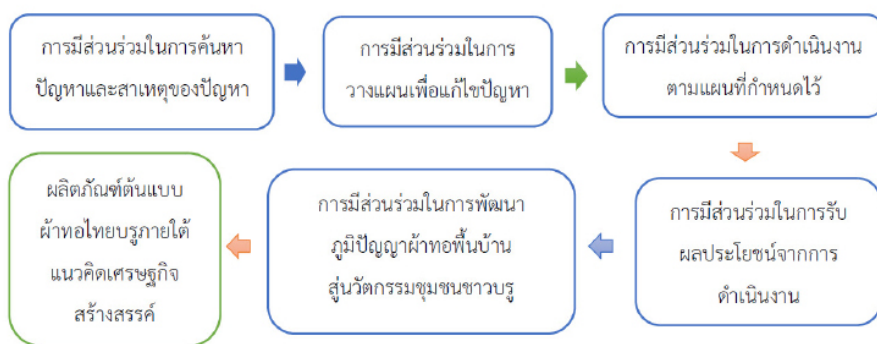
กรอบแนวคิดการวิจัย

ในการวิจัย การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาภูมิปัญญาผ้าทอพื้นบ้าน สู่นวัตกรรมชุมชนตามแนวทางเศรษฐกิจสร้างสรรค์ กรณีศึกษาชุมชนชาวยุ บ้านท่าล้ง ตำบลห้วยไผ่ อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี จะเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งเป็นการพัฒนาที่อยู่บนพื้นฐานของการพึ่งตนเองของชุมชนโดยใช้ทุนของท้องถิ่น คือ ทุนทางภูมิปัญญา ทุนทางสังคม และทุนทรัพยากร ทั้งนี้การพัฒนาต้องสอดคล้องกับ ปัญหาและความต้องการของชุมชนเป็นสำคัญทำให้คนในชุมชนได้รับประโยชน์อย่างทั่วถึง ตลอดจนตระหนักถึงคุณค่าและเกิดความภาคภูมิใจในผ้าทอพื้นบ้าน

การศึกษาในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่ผสมผสาน รูปแบบการวิจัย ได้แก่ 1) การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) ผู้วิจัยจะได้ใช้ กรอบแนวคิดของ Lisk (1985) และอคิน รพีพัฒน์ (2547) ที่ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วม ของประชาชนว่า จะต้องมีความสัมพันธ์กับแนวคิดของความเชื่อใจและการยอมรับตนเอง เพื่อจะนำไปสู่การมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างยั่งยืน ซึ่งสังเกตได้จากระดับความพึงพอใจ ระดับความไว้วางใจ และต้องครอบคลุมทัศนคติความคาดหวัง และกิจกรรมที่ต้องปฏิบัติ ร่วมกัน ทั้งนี้การเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนในการแก้ไขปัญหาของชุมชนแบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอน คือ 1) การค้นหาปัญหา สาเหตุของปัญหา ตลอดจนแนวทางแก้ไข 2) การตัดสินใจ เลือกรูปแบบและวางแผนพัฒนาแก้ไขปัญหา 3) การปฏิบัติงานในกิจกรรมการพัฒนา และ 4) การประเมินผลงานกิจกรรมการพัฒนา

2) การวิจัยเชิงคติชนวิทยา (Folklore Research) ผู้วิจัยจะใช้กรอบแนวคิดของ Richard M. Dorson (1972), ศิราพร ณ ถลาง (2543), เสาวลักษณ์ อนันตศานต์ (2543) และปฐม หงษ์สุวรรณ (2554) ที่ได้กล่าวถึงข้อมูลคติชนประเภท material folklore ว่า หมายถึง ข้อมูลประเภทเครื่องมือเครื่องใช้พื้นบ้าน เครื่องจักสาน ผ้าทอ ยาพื้นบ้าน อาหารพื้นบ้าน เป็นต้น ข้อมูล คติชนกลุ่มนี้เป็นสิ่งของเครื่องใช้ที่อยู่ในชีวิตประจำวันของกลุ่มชนหนึ่ง ๆ ในแต่ละสังคมการประดิษฐ์คิดค้นวัสดุเหล่านี้เพื่อนำมาใช้เป็นสิ่งที่เกิดจากภูมิปัญญาและองค์ความรู้ที่สั่งสมสืบทอดต่อมาจากรุ่นสู่รุ่น การวิจัยทางคติชนจึงมีจุดมุ่งหมายเพื่อรวบรวมข้อมูลคติชน แล้วนำมาศึกษาทำความเข้าใจเรื่องราวเกี่ยวกับความคิด วิถีชีวิต และสังคมวัฒนธรรมของผู้คนในแต่ละกลุ่มชนแต่ละสังคม

นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังใช้แนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (Creative economy) ของ John Hawkins (2001), สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2552), พวงแก้ว พรพิพัฒน์ (2553) และ อาคม เต็มพิทยาไพสิฐ (2553) ที่ได้กล่าวถึงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ว่า เป็นการใช้นวัตกรรมความคิดสร้างสรรค์ร่วมกับแนวคิดด้านเศรษฐศาสตร์ เป็นอุตสาหกรรมทางวัฒนธรรม ประกอบด้วยผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมและศิลปะ ทั้งในรูปแบบสินค้าและบริการที่ต้องใช้ความพยายามในการสร้างสรรค์งานไม่ว่าจะเป็นการทำขึ้นมาโดยทันทีในขณะนั้นหรือผ่านกระบวนการผลิต และเน้นการปกป้องผลงานผ่านลิขสิทธิ์ เศรษฐกิจสร้างสรรค์จึงเป็นแนวคิดที่ขับเคลื่อนทางเศรษฐกิจบนพื้นฐานของการใช้องค์ความรู้ การศึกษา การสร้างสรรค์งาน และการใช้ทรัพยากรทางปัญญาที่เชื่อมโยงทางวัฒนธรรม ตลอดจนการสั่งสมความรู้ทางสังคมและเทคโนโลยีนวัตกรรมสมัยใหม่ แบ่งออกเป็น 5 ประเด็น คือ 1) ด้านการศึกษาและความรู้ 2) ด้านการสร้างสรรค์งาน 3) ด้านทรัพย์สินทางปัญญา 4) ด้านการใช้เทคโนโลยี/นวัตกรรม และ 5) ด้านวัฒนธรรม โดยสามารถปรับประยุกต์เป็นกรอบแนวคิดการวิจัย ดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ใช้วิธีการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยเน้นการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) และการวิจัยทางคติชนวิทยา (Folklore Research) โดยมีขั้นตอนดังนี้

1. **ขั้นรวบรวมข้อมูล** ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยดำเนินการสำรวจและศึกษาหนังสือ วิทยานิพนธ์ งานวิจัย สารานุกรม เอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับผ้าทอพื้นบ้าน แนวคิดการมีส่วนร่วม แนวคิดภูมิปัญญาท้องถิ่น และแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์

2. **ขั้นการศึกษาชุมชน** ผู้วิจัยศึกษาข้อมูลภาคสนาม คัดเลือกกลุ่มเป้าหมายและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informant) ได้แก่ ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำชุมชน และผู้นำกลุ่มอาชีพผ้าทอพื้นบ้านที่ได้รับความเชื่อถือจากคนในชุมชน จำนวน 20 คน และใช้วิธีตรวจสอบข้อมูลโดยใช้เทคนิคสามเส้า (Triangulation)

เครื่องมือในการวิจัย ได้แก่ 1) แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) 2) แบบบันทึกการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) และ 3) แบบบันทึกการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือในด้านความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาของแบบสัมภาษณ์และแบบบันทึกการสังเกตโดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน จากนั้นจึงนำไปใช้กับกลุ่มเป้าหมายและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

จากนั้น ผู้วิจัยจัดเวทีชุมชนเพื่อระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาภูมิปัญญาผ้าทอพื้นบ้านสู่นวัตกรรมชุมชน โดยการสนทนากลุ่ม (Focus group) ในหัวข้อดังนี้

2.1 ความหลากหลายของภูมิปัญญาผ้าทอไทยบรูของชุมชนชาวบรูบ้านท่าลั้ง ตำบลห้วยไผ่ อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี

2.2 แนวทางการพัฒนานวัตกรรมจากภูมิปัญญาผ้าทอไทยบรูของชุมชนชาวบรูบ้านท่าลั้ง ตำบลห้วยไผ่ อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี

3. ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 วิเคราะห์ข้อมูลปฐมภูมิและทุติยภูมิ ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ตามประเด็นที่ค้นหา (Topic) แล้วอธิบายความและเรียบเรียงตรวจสอบข้อมูลด้วยการสนทนากลุ่มและหลักฐานอื่น ๆ

3.2 วิเคราะห์ส่งเสริมและสนับสนุนการบริหารจัดการภูมิปัญญาผ้าทอไทยบรูโดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนชาวบรู บ้านท่าลั้ง ตำบลห้วยไผ่ อำเภอโขงเจียมจังหวัดอุบลราชธานี

3.3 เปรียบเทียบเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของข้อมูลโดยใช้กรอบแนวคิด

ในการวิจัย

วารสารมนุษย์กับสังคม คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
Journal of Man and Society Faculty of Humanities and Social Sciences

4. ขั้นการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล นำเสนอผลการวิจัยโดยการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

ผลการวิจัย

จากการศึกษา การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาภูมิปัญญาผ้าทอพื้นบ้าน สู่นวัตกรรมชุมชนตามแนวทางเศรษฐกิจสร้างสรรค์ กรณีศึกษาชุมชนชาวบรู บ้านท่าล้ง ตำบลห้วยไผ่ อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี สามารถแยกการศึกษาได้ 2 ประเด็น ดังนี้

1) กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาภูมิปัญญาผ้าทอพื้นบ้านของชาวบรูบ้านท่าล้ง ตำบลห้วยไผ่ อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี

กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนชาวบรูในการพัฒนาภูมิปัญญาผ้าทอพื้นบ้าน สู่นวัตกรรมชุมชนตามแนวทางเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ปรากฏ 5 ขั้นตอน ดังนี้

1.1 ขั้นการสำรวจข้อมูลภูมิปัญญาผ้าทอพื้นบ้าน

ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอไทยบรูในชุมชนชาวบรูบ้านท่าล้ง ผู้วิจัยได้ตรวจสอบสภาพปัญหาของผ้าทอไทยบรู รวมทั้งตรวจสอบสถานภาพความต้องการของชุมชนในการพัฒนาผ้าทอไทยบรูโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม จากกลุ่มเป้าหมายผู้ให้ข้อมูล คือ ปรานซ์ชาวบ้าน ผู้นำชุมชน และผู้นำกลุ่มอาชีพผ้าทอพื้นบ้านในชุมชนจำนวน 20 คน ผลการวิจัยพบว่า ผลิตภัณฑ์ผ้าทอไทยบรูมีความโดดเด่นมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว ชุมชนไทยบรูจะเน้นการทอผ้าพื้นเมืองที่เรียกว่า “ผ้าแพรปลาไหล” อันเป็นผ้าที่ผลิตขึ้นจากภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ใช้วัตถุดิบจากธรรมชาติภายในชุมชนเป็นหลัก และถูกใช้เป็นผ้าอเนกประสงค์ เช่น ผูกเอว นุ่งอาบน้ำ หรือเป็นของฝากให้กับผู้หลักผู้ใหญ่ ซึ่งในปัจจุบันการทอผ้าแพรปลาไหลผลิตได้น้อยลงเนื่องจากต้องใช้ระยะเวลาในการผลิต รวมทั้งการขาดแคลนวัสดุอุปกรณ์ในการทอผ้า ตลอดจนปัญหาการตลาด ในด้านการประชาสัมพันธ์สินค้าให้แพร่หลาย โดยกลุ่มผ้าทอมักพบปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงาน ดังนี้

1.1.1 ปัญหาด้านการขาดแคลนวัสดุอุปกรณ์ในการทอผ้า อันเนื่องมาจากวัสดุส่วนใหญ่ได้มาจากธรรมชาติ ทั้งในส่วนของต้นฝ้ายภายในชุมชนที่สามารถปลูกได้ อย่างจำกัดและจะให้ผลผลิตตามฤดูกาล ตลอดจนขั้นตอนการผลิตที่ต้องใช้ระยะเวลาเริ่มตั้งแต่กระบวนการทอ การย้อมสี นอกจากนี้ชุมชนยังประสบกับปัญหาการขาดแคลนวัสดุอุปกรณ์ในการทอผ้า เช่น ฟืมทอผ้าอึก คอนอึก กี่ (หูกทอผ้า) กระสวย อ้าว ไม่เพียงพอตลอดจนเก็บเขาฟืมแบบหลา ผีเย็บคันทูก (หลักเฟื่อ) เป็นต้น ส่วนประเด็นการขาดแคลนสีย้อมผ้าเนื่องจากชุมชนได้เลือกใช้วัสดุในการย้อมผ้าที่สามารถหาเองได้ตามธรรมชาติจากเปลือกไม้

อาทิ การใช้เปลือกขนุนมาใช้ย้อมผ้าเพื่อให้ได้สีเหลืองหรือการใช้เปลือกต้นประดู่เพื่อให้ได้สีครามน้ำทะเล เป็นต้น

ขณะเดียวกันชุมชนยังขาดแคลนองค์ความรู้ในการใช้เทคโนโลยีในการเย็บผ้าเพื่อแปรรูปผลิตภัณฑ์ เนื่องจากวัตถุประสงค์หลักของการผลิตจะเน้นการใช้สอยของผู้คนภายในชุมชนเป็นหลัก อาทิ การใช้ผูกอวน นุ่งอาบน้ำ นุ่งห่ม และมีในบางโอกาสที่ใช้เป็นของฝากสำหรับผู้หลักผู้ใหญ่โดยที่ในการวิจัยภายใต้การมีส่วนร่วมของชุมชนจึงเป็นเรื่องของการพัฒนาองค์ความรู้เรื่องการใช้จักรอุตสาหกรรมและการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากผ้าทอเพื่อให้ใช้ประโยชน์ได้อย่างหลากหลายเพิ่มมากขึ้น อาทิ การนำผ้าทอพื้นบ้านมาแปรรูปเป็นหมวกและกระเป๋าให้เข้ากับยุคสมัยแต่ยังคงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ของการเป็นผ้าทอไทยบุรี

1.1.2 ปัญหาด้านการตลาด โดยชุมชนได้เสนอให้มีการช่วยเหลือด้านการตลาดการวางจำหน่ายสินค้าที่ออกแบบผลิตภัณฑ์อันหลากหลายบนพื้นฐานภูมิปัญญาของชุมชนไทยบุรี ตลอดจนการประชาสัมพันธ์สินค้าในรูปแบบต่าง ๆ ให้เกิดการแพร่ขยายมากยิ่งขึ้น

กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนดังกล่าวจึงเริ่มต้นจากการสะท้อนปัญหาที่เกิดขึ้นภายในชุมชนเพื่อนำไปสู่แนวทางในการปรับปรุงและแก้ไขให้ตรงกับเป้าประสงค์และสอดคล้องกับบริบทชุมชน

1.2 ชั้นการจัดเวทีชุมชนเพื่อระดมความคิดเห็น

ขั้นตอนนี้เป็นการจัดเวทีชุมชนเพื่อระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนานวัตกรรมผ้าทอพื้นบ้านของชาวไทยบุรี โดยการดึงการมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้านกลุ่มผ้าทอไทยบุรีและชาวบ้านที่สนใจ จำนวน 20 คน เพื่อหานักวิจัยไทยบ้านเข้าร่วมกระบวนการพัฒนาผ้าทอพื้นบ้านสู่สินค้านวัตกรรมของชุมชน โดยนักวิจัยไทยบ้านเกิดจากการผลักดันหรือการฝึกหัดให้ชาวบ้านเป็นนักวิจัยผ่านการมีส่วนร่วมในการตั้งโจทย์วิจัยร่วมกับนักวิชาการ ตลอดจนการคิดวิเคราะห์เพื่อหาข้อสรุป และการนำผลการวิจัยไปใช้เพื่อสร้างสรรค์และพัฒนาชุมชนให้เกิดความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน เครื่องมือในการวิจัยคือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) แบบบันทึกการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) และแบบบันทึกการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) มีรายละเอียดดังนี้

1.2.1 เวทีชุมชนเสนอให้มีการแปรรูปผ้าทอไทยบุรี เนื่องด้วยเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชนที่ทอใช้งานภายในชุมชนหากแต่ยังขาดการนำมาแปรรูป ชุมชนจึงต้องการให้มีการแปรรูปผ้าเพื่อพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ของชุมชนอันจะเป็นการยกระดับผลิตภัณฑ์สินค้าให้มีความหลากหลายและสอดคล้องกับความต้องการของตลาดด้วย

1.2.2 ชุมชนเสนอให้มีการจัดฝึกอบรมเพื่อพัฒนาทักษะการสร้างงานผลิตภัณฑ์จากผ้าทอไทยบุรี โดยคุณภาพและความชำนาญงานด้านฝีมือได้ถือว่าเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นอย่างยิ่งชุมชนชาวบุรีแม้จะมีภูมิปัญญาการทอผ้าใช้มานานแล้ว แต่การตัดเย็บหรือการออกแบบผลิตภัณฑ์ที่แปลกใหม่ตรงตามความต้องการของตลาดยังถือได้ว่าเป็นสิ่งที่ชุมชนต้องการ ดังนั้นการเปิดเวทีชุมชนจึงได้ทราบว่าชุมชนประสบกับปัญหาส่วนใดเพื่อจะได้หาแนวทางแก้ไขและพัฒนาภูมิปัญญาผ้าทอไทยบุรีได้ตรงตามความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง

1.2.3 ชุมชนคัดเลือกผลิตภัณฑ์ตัวอย่างที่จะนำมาพัฒนาเป็นแนวทางการสร้างงานผลิตภัณฑ์จากผ้าทอไทยบุรี เมื่อเปิดเวทีชุมชนแล้วจะพบว่า การนำเสนอผลการจัดเวที ชาวบ้านมีการลงมติผ่านการออกเสียงโดยเสนอให้มีการพัฒนาผลิตภัณฑ์ต้นแบบอย่างน้อย 2 ชนิดเพื่อนำมาพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์สินค้าจากผ้าทอไทยบุรี นั่นคือ หมวกผ้า และกระเป๋าคาด

1.3 ชั้นจัดอบรมให้กับคนในชุมชน

ชั้นตอนนี้เป็นการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการพัฒนาทักษะด้านการออกแบบและการเย็บผ้า ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้เชิญผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับการสร้างผลิตภัณฑ์จากพื้นบ้านสู่นวัตกรรมสินค้าของชุมชนจำนวน 3 ท่าน คือ 1) นางจันทร วงศาสนธิ์ 2) นางพรรษา คำภาฑู และ 3) นางฉีกานต์งามวิสัย มาเป็นวิทยากรในการอบรมชาวบ้านเพื่อให้ความรู้แลกเปลี่ยนประสบการณ์อันเป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผ้าทอพื้นบ้าน ตลอดจนเชิญนักออกแบบผลิตภัณฑ์มาให้คำแนะนำในการสร้างบรรจุภัณฑ์ที่น่าสนใจและแนะนำเรื่องการวางแผนการตลาดให้กับผลิตภัณฑ์สินค้า

1.4 ชั้นร่วมกับชุมชนในการผลิตนวัตกรรมจากผ้าทอไทยบุรี

ชั้นตอนนี้ผู้วิจัยจะได้นำเสนอให้เห็นการมีส่วนร่วมของชุมชนในการผลิตนวัตกรรมต้นแบบจากผ้าทอไทยบุรีเพื่อวางจำหน่ายเป็นสินค้าให้กับนักท่องเที่ยวและธุรกิจโรงแรม ร้านค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ในพื้นที่อำเภอโขงเจียม อำเภอใกล้เคียง และศูนย์แสดงสินค้า OTOP ในอำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี หรือการพัฒนาในเชิงพาณิชย์เป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนขนาดกลางและขนาดย่อมต่อไปในอนาคตได้อย่างยั่งยืน รวมทั้งส่งเสริมด้านการตลาดออนไลน์เพื่อให้เข้าถึงลูกค้าและผู้ต่อยอดงานภูมิปัญญาหรือการศึกษาวิจัยในอนาคตได้อย่างแพร่หลาย ผลการวิจัยพบว่า ชาวบ้านได้พัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอไทยบุรี 2 ประเภท คือ ผลิตภัณฑ์ประเภทหมวก และผลิตภัณฑ์ประเภทกระเป๋า

1.5 ชั้นจัดเวทีคืนความรู้สู่ชุมชน

ชั้นตอนนี้เป็นการจัดเวทีเพื่อคืนความรู้สู่ชุมชน เพื่อเป็นการถ่ายทอดความรู้หลักการวิจัยการรับฟังข้อเสนอแนะจากนักวิชาการที่เข้ามาตรวจเยี่ยมให้กำลังใจ

ทั้งนี้ เพื่อให้ชุมชนได้รับประโยชน์จากงานวิจัยอย่างแท้จริงและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะได้นำไปต่อยอดพัฒนาชุมชนอื่น ๆ ต่อไป

2) แนวทางการพัฒนานวัตกรรมจากผ้าทอพื้นบ้านของชาวบรู บ้านท่าลั้ง ตำบลห้วยไผ่ อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี

จากการเก็บข้อมูลภาคสนามเพื่อหาแนวทางการพัฒนานวัตกรรมจากผ้าทอพื้นบ้านของชาวบรูบ้านท่าลั้ง ตามแนวทางเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ผู้วิจัยได้รวบรวมสภาพปัญหาหลักในการทอผ้าของไทยบรู ได้แก่ ปัญหาด้านการขาดแคลนกำลังในการผลิตผ้า และการขาดแคลนองค์ความรู้ในการใช้จักรอุตสาหกรรม รวมทั้งการแปรรูปผลิตภัณฑ์ ให้มีความร่วมสมัยแต่ยังคงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ความเป็นบรู เพื่อนำไปจำหน่ายให้กับนักท่องเที่ยว ซึ่งปรากฏแนวทางการพัฒนา 3 ด้าน ดังนี้

2.1 การจัดสรรอุปกรณ์เพื่อเพิ่มกำลังการผลิต

จากการเก็บข้อมูลภาคสนามได้แสดงให้เห็นว่า ชุมชนชาวบรูเป็นพื้นที่ที่อุดมไปด้วยภูมิปัญญาเกี่ยวกับผ้าทอพื้นบ้านแต่กระบวนการผลิตยังคงอิงอยู่กับธรรมชาติภายในชุมชน ตั้งแต่การปลูกฝ้ายเพื่อเป็นวัสดุพื้นฐาน การใช้สีย้อมผ้าที่มาจากเปลือกไม้ หรือการผลิตที่ต้องใช้ระยะเวลาอันทำให้ได้ผลผลิตที่น้อย การจัดสรรอุปกรณ์เพื่อเพิ่มกำลังการผลิต ได้แก่ จักรอุตสาหกรรม จึงเป็นอีกแนวทางหนึ่งที่ชุมชนจะได้ผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพ ทั้งในส่วนของความคงทนและสวยงาม

2.2 การจัดหาวิทยากรเพื่ออบรมการใช้จักรอุตสาหกรรม

จากการเก็บข้อมูลภาคสนามได้แสดงให้เห็นว่า ชุมชนชาวบรูยังคงใช้อุปกรณ์การเย็บผ้าที่มาจากภูมิปัญญาท้องถิ่นดั้งเดิมทำให้ผลิตผ้าทอพื้นบ้านได้ในจำนวนที่ไม่พอเพียงและยังขาดความคงทน ขณะเดียวกันชุมชนเองก็ยังขาดองค์ความรู้ในการใช้จักรอุตสาหกรรมที่เป็นเทคโนโลยีสมัยใหม่การจัดหาวิทยากรเพื่อการฝึกอบรม จึงเป็นอีกแนวทางหนึ่งในการพัฒนาศักยภาพของชุมชนชาวบรูในการเย็บผ้า และการแปรรูปผลิตภัณฑ์ผ้าพื้นบ้านให้มีความหลากหลายภายใต้แนวทางเศรษฐกิจสร้างสรรค์

2.3 การสร้างผลิตภัณฑ์ต้นแบบจากผ้าทอพื้นบ้านตามแนวทางเศรษฐกิจสร้างสรรค์

เศรษฐกิจสร้างสรรค์ (Creative economy) เป็นแนวคิดที่ให้ความสำคัญกับมิติเชิงเศรษฐกิจกับพลังในการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ซึ่งมีนวัตกรรมจากเทคโนโลยีและสินทรัพย์ทางวัฒนธรรมเป็นองค์ประกอบสำคัญ การสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์จึงเป็นการนำเอาต้นทุนทางวัฒนธรรมมาสร้างสรรค์ให้เกิดมูลค่าโดยคงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ของกลุ่มชน ผู้วิจัยจึงได้

นำแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์มาปรับประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการสร้างนวัตกรรมชุมชนในรูปแบบของผลิตภัณฑ์ต้นแบบจากผ้าทอพื้นบ้าน ถือเป็นอีกแนวทางหนึ่งในการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เข้ากับบริบทสังคมโลกาภิวัตน์โดยผลิตภัณฑ์ยังคงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ของชาวไทยเบรุตเพื่อเป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มในฐานะที่เป็นสินค้าทางวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว โดยชุมชน วิทยากรได้เสนอข้อตกลงร่วมกันในการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ให้มีขนาดเล็กลงเพื่อความสะดวกสบายในการใช้งานรวมถึงการบรรจุภัณฑ์ ขณะเดียวกันสินค้าขนาดเล็กยังสามารถประดับตกแต่งให้มีลักษณะที่หลากหลายให้มีความสวยงามในเชิงศิลปะเพื่อดึงดูดความสนใจของกลุ่มผู้บริโภค พร้อมทั้งมีการกำหนดราคาที่เหมาะสมสำหรับเป็นของที่ระลึกสำหรับนักท่องเที่ยวที่จะซื้อได้หลายชิ้นและสามารถจำหน่ายได้ในปริมาณที่มากขึ้น ทั้งนี้ สิ่งที่ต้องคำนึงถึงประการสำคัญคือ วัตถุประสงค์พื้นฐาน ได้แก่ ผ้าทอพื้นบ้านที่เรียกว่า “ผ้าแพรวปลาไหล” อันเป็นผ้าที่ผลิตขึ้นจากภูมิปัญญาของผู้คนในชุมชนใช้วัสดุที่เป็นธรรมชาติในขั้นตอนการผลิตทั้งหมด ทั้งในส่วนของนุ่นและสีย้อมผ้าที่ใช้เปลือกต้นขนุน ทำให้ได้สีสัมผัสที่แตกต่างและโดดเด่นสะท้อนอัตลักษณ์ของชุมชนมากกว่าสีที่มาจากเคมี ประกอบกับเมื่อทอเสร็จจะได้ผ้าที่มีเนื้อผ้าแข็งทำให้ง่ายต่อการขึ้นรูปเพื่อแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ซึ่งต้องอาศัยการตัดเย็บผสมผสานระหว่างการเย็บด้วยมือและการเย็บด้วยจักรอุตสาหกรรม จากการวิจัยได้มีการสร้างนวัตกรรมที่เป็นผลิตภัณฑ์ต้นแบบดังนี้

2.3.1 ผลิตภัณฑ์ประเภทหมวก จากการวิจัยได้สร้างผลิตภัณฑ์ต้นแบบประเภทหมวก 3 รูปแบบ ได้แก่ 1) หมวกทรงบักเกต 2) หมวกทรงทิวลิป และ 3) หมวกทรงดอกไม้

ภาพที่ 2 ผลิตภัณฑ์ต้นแบบประเภทหมวกผ้า

2.3.2 ผลิตภัณฑ์ประเภทกระเป๋า จากการศึกษาได้สร้างผลิตภัณฑ์ต้นแบบประเภทกระเป๋า 3 รูปแบบ ได้แก่ 1) กระเป๋าทรงกลม 2) กระเป๋าทรงรี และ 3) กระเป๋าทรงเหลี่ยม

ภาพที่ 3 ผลิตภัณฑ์ต้นแบบประเภทกระเป๋าผ้า

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

กลุ่มชาติพันธุ์บรู ถือเป็นกลุ่มชนที่มีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมอันโดดเด่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีองค์ความรู้ว่าด้วยภูมิปัญญาพื้นบ้านที่ได้รับการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น ขณะเดียวกันในบริบทสังคมทุนนิยมทำให้ภูมิปัญญาเหล่านั้นค่อย ๆ สูญหายไปจากการกลืนทางวัฒนธรรมโดยส่วนกลาง ฉะนั้นแนวทางในการจัดการองค์ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาพื้นบ้านจึงจำเป็นที่จะต้องมองบริบทสังคมร่วมสมัยประกอบด้วย การวิจัยครั้งนี้จึงเน้นให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นของตน โดยเน้นผ้าทอพื้นบ้านเพื่อนำไปสู่การสร้างนวัตกรรมชุมชนตามแนวทางเศรษฐกิจสร้างสรรค์ผ่านการแปรรูปสินค้าทางวัฒนธรรมที่นอกจากจะทำให้ภูมิปัญญาเกี่ยวกับผ้าทอพื้นบ้านสามารถดำรงอยู่ได้ในสังคมไทยร่วมสมัยแล้ว ยังเป็นการสร้างและกระจายรายได้สู่ชุมชนในอีกทางหนึ่งด้วย

1. ด้านกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาภูมิปัญญาผ้าทอพื้นบ้านของชาวบรูบ้านท่าล้ง ผู้วิจัยพบว่าชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมใน 2 ลักษณะคือ การมีส่วนร่วมในการพัฒนาโจทย์วิจัยภูมิปัญญาผ้าทอพื้นบ้านและการมีส่วนร่วมในการพัฒนาภูมิปัญญาพื้นบ้านตามแนวทางเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ได้สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์และการทำงานร่วมกันระหว่างนักวิชาการและกลุ่มคนภายในชุมชนเพื่อระดมความคิดเห็นในการแก้ไขและจัดการกับปัญหา รวมไปถึงการมุ่งพัฒนาที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง ดังเห็นได้จากความต้องการที่จะแปรรูปผลิตภัณฑ์ผ้าแพรปลาไหลให้มีความร่วมสมัยแต่ยังคงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ชาวบรู ดังที่ แพง พิงป่า (การสื่อสารส่วนบุคคล, 15 ธันวาคม 2561) ที่ได้กล่าวถึงวิถีความเป็นบรูว่า “บรูเป็นกลุ่มชนที่ใช้ชีวิตผูกพันอยู่กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การสร้างสรรค์ภูมิปัญญาการทอผ้าพื้นบ้านก็สัมพันธ์กับบริบททางธรรมชาติ

เช่นเดียวกัน ปัจจุบันภูมิปัญญาดั้งเดิมเริ่มที่จะสูญหายไป การฟื้นฟูและการอนุรักษ์ผ้าทอพื้นบ้าน โดยให้คนบรูได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาภูมิปัญญาชุดนี้จึงมีส่วนสำคัญที่จะสร้างพลังทางชุมชนให้เกิดความเข้มแข็งได้ ขณะเดียวกันการพัฒนาที่จะต้องคงไว้ ซึ่งอัตลักษณ์ผ้าทอดั้งเดิมของกลุ่มชนไว้ด้วยเช่นกัน”

ลักษณะดังกล่าวสอดคล้องกับข้อคิดเห็นของปรีตดา เฉลิมเผ่า กอนันต์กุล (2548) ที่ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างภูมิปัญญาที่สัมพันธ์กับมิติของการพัฒนาว่า ภูมิปัญญาเป็นหัวใจของการพัฒนาที่เน้นมิติด้านวัฒนธรรมและมีศูนย์กลางอยู่ที่ชาวบ้าน ทั้งยังเป็นชุดของความคิดซึ่งนำไปสู่ปฏิบัติการบางอย่างทางสังคม ขณะเดียวกันภูมิปัญญา ก็อยู่ในฐานะที่เป็นกระบวนการสร้างองค์ความรู้และขบวนการเพื่อเปลี่ยนแปลงสังคม การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาโจทย์การวิจัยจึงเป็นการสร้างข้อตกลงที่เกิดจากการยอมรับร่วมกันภายในกลุ่มที่นำไปสู่การสร้างเครือข่ายทางสังคมและสร้างพลังทางชุมชน ในอีกทางหนึ่ง ผลการวิจัยได้แสดงให้เห็นถึงความร่วมมือของคนภายในชุมชนในการที่จะพัฒนาภูมิปัญญาพื้นบ้านเป็นอย่างดี อันเนื่องมาจากความต้องการของชุมชนในการที่จะสืบทอดและพัฒนาองค์ความรู้ภายในท้องถิ่นให้เห็นผลในเชิงรูปธรรม และสอดคล้องกับบริบทสังคมไทยร่วมสมัยที่เกิดปรากฏการณ์สำคัญคือวัฒนธรรมได้ถูกทำให้กลายเป็นสินค้า ฉะนั้นการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ผ้าทอพื้นบ้านภายในชุมชนจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องระดมความคิดเห็นจากหลายภาคส่วนโดยเน้นชุมชนเป็นศูนย์กลาง

2. ด้านแนวทางการพัฒนานวัตกรรมจากผ้าทอพื้นบ้านของชาวบรูบ้านท่าล้ง ผู้วิจัยพบว่าชุมชนไทยบรูมีผ้าแพรปลาไหลซึ่งเป็นผ้าที่ผลิตขึ้นโดยใช้วัสดุจากธรรมชาติและกรรมวิธีที่เป็น ภูมิปัญญาท้องถิ่นของกลุ่ม โดยมีลักษณะเด่นคือลวดลายและสีผ้าที่ได้จากเปลือกต้นขนุนทำให้ได้สีส้มที่สดกว่าสีที่ย้อมโดยสารเคมี ทั้งยังมีเนื้อผ้าที่แข็งแรงต่อการขึ้นรูป ทั้งยังถูกใช้ในบริบทที่หลากหลายทั้งในส่วนของวิถีชีวิตประจำวันและงานพิธีกรรมของชุมชน อาทิ พิธีเลี้ยงผีบรรพบุรุษ หรือประเพณีพิธีกรรมในทางพระพุทธศาสนา ผ้าทอดังกล่าวจึงถือเป็นเครื่องมือที่บ่งชี้อัตลักษณ์ความเป็นบรูได้อย่างชัดเจน สอดคล้องกับวิวัฒนะ จุฑะวิภาต (2555) ที่ได้ศึกษาผ้าทอกับวิถีชีวิตคนไทยผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าผ้าทอเป็นเครื่องมือในการบ่งชี้อัตลักษณ์ของแต่ละกลุ่ม ทั้งยังมีความสำคัญที่สะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตและสังคมไทยในแต่ละภูมิภาค มีประโยชน์ใช้สอยในประเพณีพิธีกรรมตลอดจนในชีวิตประจำวัน การออกแบบผ้าทอให้เหมาะสมกับยุคสมัยจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้ผ้าทอสามารถดำรงตนอยู่ได้ในบริบทโลกาภิวัตน์ อย่างไรก็ตามผลการวิจัยได้แสดงให้เห็นว่าผ้าทอพื้นบ้านไทยบรูยังคงผลิตได้น้อยเนื่องจากข้อจำกัดเรื่องของทุนธรรมชาติและกำลังในการผลิต รวมไปถึงการขาดองค์ความรู้ด้านการใช้เครื่องมือสมัยใหม่และกระบวนการ

ในการแปรรูปผลิตภัณฑ์ ผู้วิจัยจึงหาแนวทางร่วมกับชุมชนในการสร้างผลิตภัณฑ์ต้นแบบจากผ้าทอพื้นบ้านตามแนวทางเศรษฐกิจสร้างสรรค์ โดยพยายามคงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ดั้งเดิมของชาวบรูคือสีและลายผ้า แต่ได้มีการปรับเปลี่ยนและสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ที่มีความหลากหลายยิ่งขึ้นเพื่อใช้เป็นต้นแบบสินค้าที่ระลึกสำหรับนักท่องเที่ยว ผลิตภัณฑ์ต้นแบบจึงเป็นการผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมดั้งเดิมที่เป็นรากเหง้าทางชาติพันธุ์ของกลุ่มชนกับวัฒนธรรมสมัยใหม่อันเป็นที่ต้องการของระบบทุนนิยม

การสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ผ้าทอไทยบรูเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มโดยการขายวัฒนธรรมความเป็นท้องถิ่นในฐานะที่เป็นข้อมูลคติชนประเภทเครื่องมือเครื่องใช้พื้นบ้าน (material folklore) ที่เป็นวัฒนธรรมเชิงวัตถุอันแสดงถึงภูมิปัญญาและรากเหง้าทางชาติพันธุ์ของกลุ่มชน จึงแสดงให้เห็นวิถีคิดเกี่ยวกับคติชนสร้างสรรค์ (Creative Folklore) ที่คนในชุมชนได้ตระหนักถึงพลวัตและความเปลี่ยนแปลงของภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทโลกาภิวัตน์และการท่องเที่ยว บริบททุนนิยมและเศรษฐกิจสร้างสรรค์ และบริบทข้ามชาติ-ข้ามพรมแดน ที่ข้อมูลทางคติชนนอกจากจะถูกใช้ในการสร้างอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์แล้ว ยังถูกประดิษฐ์และสร้างสรรค์เพื่อการท่องเที่ยวและการพาณิชย์ด้วย (ศิริพร ณ ถกลาง, 2556)

ลักษณะดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ พงศ์ธาดา กิรีติเรขา (2562) ได้ศึกษา การพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าขาวม้าสู่เศรษฐกิจสร้างสรรค์: กรณีศึกษากลุ่มทอผ้าพื้นเมือง กำเนิดเพชร ตำบลเมือง อำเภอมือเืองเลย จังหวัดเลย เป็นกรวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ผลการศึกษาพบว่า สมาชิกมีส่วนร่วมคิด ร่วมปรึกษา แลกเปลี่ยนประสบการณ์ มีส่วนร่วมในการแก้ปัญหา ขยายทักษะความรู้ด้านต่าง ๆ ร่วมกันแสวงหาแนวทางการพัฒนาและติดตามประเมินผลกระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าขาวม้าสู่เศรษฐกิจสร้างสรรค์ สร้างกิจกรรมที่ส่งเสริมการเรียนรู้การพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าขาวม้าสู่เศรษฐกิจสร้างสรรค์ พัฒนาคุณภาพในสินค้า OTOP จำหน่ายสินค้าได้เพิ่มมากขึ้น นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของจตุรวิมล จันทลา และคณะ (2559) ที่ได้ศึกษาการพัฒนาแบบผลิตภัณฑ์ผ้าทอไทยทรงดำเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มตามแนวทางเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ผลการวิจัยพบว่า ผ้าทอของชาวไทยทรงดำถือเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำที่ถูกใช้ทั้งในชีวิตประจำวันและการประกอบพิธีกรรม ทั้งนี้การออกแบบผลิตภัณฑ์จากผ้าทอไทยทรงดำต้องมีความระมัดระวังเป็นพิเศษเนื่องจากลายผ้ามีลายต่าง ๆ ไม่มากและมีการใช้สีสันทันที่จำกัดการออกแบบผลิตภัณฑ์ จึงเน้นเรื่องของการคงเอกลักษณ์ของชาวไทยทรงดำและความแตกต่างของวัฒนธรรม ความเชื่อแต่ละพื้นที่ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ปรากฏ 4 ชนิด ได้แก่ 1) หมอนอิง 2) กล่องกระดาษทิชชู 3) กระเป๋าสตรี และ 4) เสื้อผ้า

จากแนวทางดังกล่าวผู้วิจัยจึงได้จัดหาอุปกรณ์เพื่อเพิ่มกำลังทางการผลิต และ จัดหาวิทยากรสำหรับอบรมการแปรรูปสินค้าเพื่อให้ขายได้ในเชิงพาณิชย์ โดยเน้นผลิตภัณฑ์ ที่เป็นได้ทั้งเครื่องใช้และเครื่องประดับตกแต่ง ได้แก่ หมวกผ้าและกระเป๋าผ้า ซึ่งเป็นความเห็น ร่วมกันระหว่างผู้วิจัย ผู้ฝึกอบรม และตัวชุมชนเอง โดยผลิตภัณฑ์นั้นจะยังคงเน้นเรื่องของการใช้งาน ความคงทน และความสวยงามประกอบกัน อย่างไรก็ตาม งานวิจัยนี้จึงมุ่งเน้น การสร้างนวัตกรรมต้นแบบผ้าทอพื้นบ้านที่จะนำไปสู่การอนุรักษ์และสืบทอดให้ภูมิปัญญา ท้องถิ่นยังคงดำรงตนอยู่ได้ในสังคมทุนนิยมที่วัฒนธรรมได้ถูกทำให้กลายเป็นสินค้า ในอีกทางหนึ่งด้วย

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. รัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรสนับสนุน ส่งเสริม อนุรักษ์และสืบทอด ภูมิปัญญาผ้าทอ เพื่อให้ภูมิปัญญาเหล่านี้ได้รับการส่งต่อสู่ลูกหลานต่อไป
2. รัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรสนับสนุนและส่งเสริมความเข้มแข็ง ของชุมชนในด้านการพัฒนาภูมิปัญญาการทอผ้าให้สามารถสร้างรายได้ให้กับชุมชน อย่างยั่งยืน
3. รัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการกำหนดแนวนโยบายในการสนับสนุน ส่งเสริมภูมิปัญญาการทอผ้าอย่างเป็นรูปธรรม มีโครงการเข้ามาพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่อง ตลอดจนการสร้างเครือข่ายการพัฒนาชุมชนเชิงพื้นที่ เพื่อสร้างความมั่นคงให้กับชุมชนต่อไป

ข้อเสนอแนะต่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาวิจัยเพื่อต่อยอดผ้าทอไทยบุรีเชิงสร้างสรรค์ เพื่อเป็นการสร้าง ผลิตภัณฑ์ที่มีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น
2. ควรมีการวิจัยผ้าทอไทยบุรีที่ครอบคลุมทั้งการออกแบบ การบรรจุภัณฑ์ การตลาด ตลอดจนการสร้างเครือข่ายผู้ผลิตและผู้บริโภคให้มีความชัดเจน อันจะสามารถ สร้างรายได้ให้กับชุมชนได้อย่างยั่งยืน
3. ควรมีการเพิ่มเติมองค์ความรู้ให้กับชุมชนในด้านวิธีการย้อมสีที่หลากหลาย ที่จะนำไปสู่การสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ผ้าทออันโดดเด่นและน่าสนใจ
4. ควรมีการศึกษาผ้าทอพื้นบ้านประเภทอื่น ๆ หรือในชุมชนหรือกลุ่มชาติพันธุ์ อื่น ๆ อันจะเป็นการอธิบายความเป็นสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้อย่างรอบด้าน

เอกสารอ้างอิง

- กอบชัย รัฐอุบล และ มานิตย์ โศกค้อ. (2560). เรื่องเล่า ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นกับการสร้างพลังชุมชนของชาวบรูบ้านท่าล้งและบ้านเวินบึก อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, 8(ฉบับพิเศษ), 463-480.
- จิตรกร โพธิ์งาม. (2536). โลกทัศน์ของชาวบรู บ้านเวินบึก อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี [วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยศึกษา, คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม].
- จวีร์วรรณ จันพลา และคณะ. (2559). การพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ผ้าทอไทยทรงดำเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มตามแนวทางเศรษฐกิจสร้างสรรค์. Veridian E-Journal Silpakorn University, 9(2), 82-98.
- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. (2553). แม่น้ำโขง: จากต้าจู-ล้านช้าง-ตนเลทม ถึงก๊วลอง (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- ปฐม หงษ์สุวรรณ. (2554). คติชนกับชนชาติไทย. มหาสารคาม: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ปรีตตา เฉลิมเผ่า กอนันต์กุล. (2548). ภูมิปัญญาไทย-ภูมิปัญญาเทศ. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- พนัส ดอกบัว. (2552). เครื่องยาดิขามพรแดนรัฐชาติของกลุ่มชาติพันธุ์บรู บ้านท่าล้ง ตำบลห้วยไผ่ อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี [วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศาสตร์และการพัฒนา, คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี].
- พงศ์ธาดา กิตรีธา. (2562). การพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าขาวม้าสู่เศรษฐกิจสร้างสรรค์: กรณีศึกษากลุ่มผ้าทอพื้นเมืองกำเนตเพชร ตำบลเมือง อำเภอเมือง จังหวัดเลย. วารสารพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิต, 7(3), 239-248.
- พวงแก้ว พรพิพัฒน์. (2553). เศรษฐกิจสร้างสรรค์. วารสารเศรษฐกิจและสังคม, 47(4), 6-12.
- ยุพา อุทามนตรี. (2539). ประเพณีพิธีกรรมของชาวบรูบ้านเวินบึก ตำบลโขงเจียม อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี [วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยศึกษา, คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม].
- วิฒนะ จุฑะวิภาต. (2555). ผ้าทอกับวิถีชีวิตคนไทย. กรุงเทพฯ: รายงานการวิจัย คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.

- ศิริพร ฌ ฌกลาง. (2543). คติชนวิทยา: จากคติชนสู่ชาวบ้านและชาวเมือง. **วารสารภาษาและวรรณคดี**, 17(1), 78-94.
- ศิริพร ฌ ฌกลาง. (2556). “คติชนสร้างสรรค์”: บทปริทัศน์บริบททางสังคมและแนวคิดที่เกี่ยวข้อง. **วารสารอักษรศาสตร์**, 42(2), 1-74.
- สมใจ ศรีหล้า. (2550). กลุ่มชาติพันธุ์ข้า-บรู: การสร้างและการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์. **วารสารสังคมลุ่มน้ำโขง**, 3(1), 73-113.
- สุนทร วรหาร และ มานิตย์ โศกค้อ. (2557). การมีส่วนร่วมของชุมชนในการรักษาสืบทอดวัฒนธรรมพื้นบ้านของชาวบรู บ้านเวินบึก อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี. รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.).
- เสาวลักษณ์ อนันตศานต์. (2543). **ทฤษฎีคติชนและวิธีการศึกษา**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2552). **รายงานการศึกษาเบื้องต้น เศรษฐกิจสร้างสรรค์ The creative economy**, กรุงเทพฯ: พี.ซี.เพรส.
- อดิน รพีพัฒน์. (2547). **การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา**. กรุงเทพฯ: ศูนย์การศึกษานโยบายสาธารณะสุข.
- อาคม เต็มพิทยาไพสิฐ. (2553). **กิจกรรมปรับกระบวนทัศน์ของประเทศสู่เศรษฐกิจสร้างสรรค์**. กรุงเทพฯ: กระทรวงการต่างประเทศ.
- อิษฎ์ ปักกันต์ธร. (2550). **วิถีชีวิตความเชื่อในงานสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นชาวบรู: ศึกษาเปรียบเทียบชาวบรูในพื้นที่จังหวัดหนองคาย มุกดาหาร และอุบลราชธานี** [วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต สาขาวิชาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น, คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร].
- Hawkins, J. (2001). **The creative economy: how people make money from ideas**. London: Penguin Press.
- Lisk, F. (1985). **Popular Participation in Planning for Basic Needs: Concepts, Methods and Practices**. Hants: Gower.

